

рушійною силою розвитку самосвідомості, а тому взаємини у системі „студент-викладач” відіграють важливе значення у процесі формування „Я-концепції” майбутнього вчителя. Механізмом цього впливу є „проекція соціальних відносин усередину особистості”

Вагому роль відіграє взаємооцінка між педагогами і студентами та їхні взаємини. Ця обставина вимагає, щоб взаємини „викладач-студент” у професійних навчальних закладах були усвідомлено керованими; нормативність їх цілком має задаватися педагогічною доцільністю. З огляду на це, одним із напрямків організаційно-методичної роботи у професійних навчальних закладах I-II рівня акредитації має бути оптимізація їхніх взаємин зі студентами і змін в структурі особистості.

Список використаних джерел та літератури:

1. Коломинский Я. Л. Психология взаимоотношений в малых группах / Я. Л. Коломинский. – Мн., 2000. – 340 с.
2. Плескачева М. Н. Диагностика избирательности педагогического взаимодействия / М. Н. Плескачева. – Мн., 2005. – 250 с.
3. Рыбакова М. М. Конфликт и взаимодействие в педагогическом процессе / М. М. Рыбакова. – С. 6–42, 100–115.
4. Сидоренко О. Л. Про способи підвищення ефективності взаємодії викладача зі студентами / О. Л. Сидоренко // Проблеми виховання. – 2002. – № 3. – С. 83–88.
5. Сухомлинський В. О. Лист про педагогічну етику // Вибр. твори : в 5 т. / В. О. Сухомлинський. – Т. 5. – С. 591–600.

Аннотація

А.М.Белоусько, О.В.Ханова

В.А.Сухомлинский о взаимоотношениях в системе „преподаватель-студент”

В статье поднимаются проблемы системы взаимоотношений „преподаватель-студент” которые были выдвинуты В. А. Сухомлинским и нашли дальнейшую разработку в современных психолого-педагогических исследованиях.

Ключевые слова: межличностные взаимоотношения, взаимоотношения в системе „преподаватель-студент”, общение.

Summary

A.M.Belous'ko, O.V.Khanova

V.O.Suhomlins'kyi about the Interrelations in the “Teacher-Student” System

The article raises the problem of the relationship „teacher-student” nominated by V.O.Suhomlins'kyi and found further development in contemporary psychological and educational research.

Keywords: interpersonal relationships, relationships in the „teacher-student,” intercourse.

Дата надходження статті:

„1” вересня 2011 р.

УДК 373.31

Н.М.БІБІК,

*дійсний член НАПН України,
доктор педагогічних наук, професор
(м.Київ)*

Пізнавальний інтерес як умова суб'єктності навчання молодших школярів

У статті висвітлюється актуальність проблеми формування пізнавального інтересу як умови суб'єктності навчання молодших школярів і способи її розв'язання в педагогічному доробку В.О.Сухомлинського.

Ключові слова: пізнавальний інтерес, суб'єктність навчання, спадщина В.О.Сухомлинського.

Побудова українського суспільства на засадах демократичних цінностей і національних пріоритетів потребує створення нових методологічних теорій гуманістичного спрямування, у центрі яких не задані авторитарно функції, а внутрішні можливості людини, її потреби, інтереси.

Відомо, що саме інтерес є тим особистісним утворенням, яке корелює з провідними потребами в кожному віковому періоді; як інтегрована якість потребує розгляду знань з різних галузей науки, врахування сенситивності в формуванні окремих ознак.

Установлено, що пізнавальний інтерес активізує всі психічні процеси людини, на високому рівні розвитку спонукає до постійного пошуку (змін, ускладнення цілей діяльності, виділення з предметного середовища актуальних аспектів для її реалізації, випробовування нових способів діяльності, привнесення до них творчого елементу (Г.С.Костюк, Г.І.Шукіна).

Важливою є роль інтересу і в становленні особистості школяра. Оскільки дитина реалізує свій інтерес (мету, вибір) у процесі провідної діяльності, найсильнішим її мотивом слід вважати пізнавальний інтерес, який активно взаємодіє з системою ціннісних орієнтацій, смислом, цілями, результатами діяльності. Відображає найістотніші сторони особистості (інтелект, волю, почуття). За певних умов інтерес стає засобом живого, захоплюючого навчання, зумовлює інтенсивний і зосереджений перебіг пізнавальної діяльності, переростає в стійку рису характеру.

Експериментальні пошуки доводять, що пізнавальний інтерес є ключовим елементом в розкритті особистісних смислів у навчанні і, нарешті, перетворенні особистості в суб'єкт цієї діяльності. Недаремно пізнавальний мотив, – інтерес – називають синім птахом пізнання. Удалось педагогу впіймати за хвіст цього птаха – учні зачаровані, не помічають дзвоника на перерву, працюють зосереджено і результативно. І навпаки – вислизнув птах із класу – у ньому панує нудьга і бажання списати, підглянути, швидше закінчити, обійти мимо суті тему уроку.

Зміна соціальної позиції дитини шестирічного віку, становлення її як школяра наділяє процес формування пізнавальних інтересів значною своєрідністю. Адже шестирічний школяр переживає перехідний віковий період, коли яскраво проявляються риси дошкільного дитинства, і водночас в сучасних умовах це вже шкільний вік, який вимагає зосередженості, вольових зусиль, активності й самостійності. Оскільки навчальна діяльність стимулює виникнення й розвиток пізнавального інтересу, її характеристики вивчались фізіологами, психологами, педагогами.

Зокрема, за даними фізіологів, шестирічний вік визначається як сенситивний для розвитку мозкових механізмів зорового сприйняття, довільної уваги й еволюції орієнтувальної реакції. Відзначається своєрідність ускладнення механізмів довільної уваги, яка виявляється у вибіркового реагуванні на емоційно значущі об'єкти. Високий рівень емоційності дітей пояснюється тією роллю, яку емоційна активізація відіграє в здійсненні різноманітних психофізіологічних функцій, і, зокрема, сприймання. Встановлено, що у шестирічному віці удосконалюється розвиток активності, пов'язаної з оцінкою інформаційної значущості стимулу. Отже, пізнавальний матеріал може слугувати стимулом активності шестирічної дитини, регулятором її поведінки.

Хоч вікові межі інтересу надзвичайно рухливі, дослідники виділяють молодший шкільний вік як найяскравіший у вираженні інтересу й найсприятливіший для педагогічного керування. Природна допитливість дитини зумовлює готовність до пізнання, чутливість до нового, потребу в самоствердженні. Для педагога це означає захоплення всіх ініціатив, творчих намірів дитини, необхідність забезпечити пошуковий характер їх діяльності.

Процес навчання містить специфічні засоби формування пізнавальних інтересів учнів, і його побудова має спиратись на знання основних закономірностей в утворенні названої якості.

У процесі цілеспрямованого дослідження умов формування пізнавальних інтересів у шестирічних учнів вдалось визначити закономірності його удосконалення: від „голоду фактів” до виділення зв'язків і залежностей у явищах, встановлення їх причини й наслідку. Якісні зміни емоційних реакцій дітей на пізнавальні процеси проходять шлях у напрямку переростання в прагнення досягти результату в діяльності, а за сприятливих педагогічних умов – в зацікавленість пізнавальними діями. Однак, у структурі мотивів 6-річних учнів ще переважають ігрові; у них відзначається розпорошеність інтересів, спрямованість їх у позаурочну сферу; фіксується нетривкий характер їх функціонування. У зв'язку з цим характеристики пізнавального інтересу в цієї вікової групи відрізняються особливостями, які зумовлені, передовсім, зміною соціальної ролі дитини, найважливішим психологічним новоутворенням якої є навчальна діяльність. Саме ця обставина є вирішальною в тому, що шестирічні першокласники починають вперше диференціювати зміст навчальних предметів, виявляти до них вибіркоче ставлення.

Оскільки шестирічні учні починають діяти в умовах регламентованої діяльності, у них цілеспрямовано розвиваються довільні процеси, зосередженість вольових зусиль, що позитивно відбивається на прагненні до знання, завершеності навчальних дій, досягненні кращих результатів. Усе це, безумовно, сприяє появі особистісного ставлення до пізнавального процесу.

У семирічному віці, за даними психологів і педагогів, діти легше сприймають умови й вимоги нормативної організації діяльності і в цьому розумінні керування їхньою пізнавальною активністю і всією гамою пізнавальних інтересів значно відрізняється від роботи з шестирічними учнями.

Надалі результативний бік навчання значно впливає на вияв пізнавального ставлення учнів до змісту знань і процесу його набуття; накопичення навчальних невдач у багатьох із них гальмує розвиток пізнавального інтересу. Зазначимо, що саме неврахування відмінностей пізнавальної сфери 6-ти і 7-річних учнів зумовили нижчі показники навчальних досягнень у класах, які комплектувалися одночасно дітьми 6-ти і 7-річного віку. У такому разі організація навчального

процесу не дає змоги учням у повному обсязі реалізовувати ресурси свого віку, одержувати актуальну педагогічну підтримку.

Визначаючи домінуючі тенденції у характеристиках розвитку мотивів, учені підкреслюють, що в них не виявлено вікових лімітів, насправді вікові межі вияву мотивів навчання окреслити неможливо, вони мають різну часову перспективу дозрівання, яка багато в чому залежить від методики її формування.

Методологічно мотиваційна сфера особистості потребує системного підходу до організації формуючого процесу як цілісної системи педагогічних впливів на мотиваційне поле особистості.

Такий діапазон освоєння проблеми продемонстрував **В.Сухомлинський**. Від глибокої психологічної і педагогічної інтерпретації сутності феномену інтересу до перевірених на практиці засобів його підтримки й розвитку на різних вікових етапах.

Виняткова поінформованість В.Сухомлинського дозволила йому критично переосмислити надбання класичної і сучасної людинознавчих наук щодо інтересу як пружини особистісного розвитку, найенергійнішого мотиву пізнання.

Аргументуючи своє бачення, він ґрунтується на безлічі фактів прояву інтересу, на апробованих засобах захоплюючого навчання і додає нові смислові відтінки у розуміння цього феномена, розширює межі його тлумачення на структурному і функціональному рівнях. Зокрема, вчений виділяє такі ознаки пізнавального інтересу: зібраність думок, зусилля волі, виявлення почуттів, що ведуть до переборення труднощів; пошукова активність – „праця думки”, що виявляється в ініціативності та самостійності; поступальний рух від поверхового до глибокого проникнення у сутність причинно-наслідкових зв'язків.

Водночас пізнавальний інтерес – „це тонка і примхлива річ”, вразливо залежить від багатьох чинників: перевантаження учнів, нехтування їхніми потребами, використання невмотивованих оцінок та ін.

Питомим середовищем для пізнавального інтересу В.Сухомлинський вважав передусім навчальне спілкування: „Навчання може стати для дітей цікавою і захоплюючою справою, якщо воно осягається яскравим світлом думки, почуття, творчості і краси” [2, с.126].

Як же організувати допитливе пізнання світу, як забезпечити гармонію трьох начал: **треба, важко, прекрасно**; як вдихнути енергію інтересу в повсякденний ритм навчання?

Над цими питаннями замислювався вчений-педагог, досліджуючи, перевіряючи свої сумніви щодо віку учня, з якого треба починати розвиток бажання вчитись. У результаті дійшов висновку: витoki інтересу – в дошкільлі, в молодшому шкільному віці. Відтоді стали відомими на весь світ його „Школа радості” для шестирічних, де навчання проводилось серед природи, „біля джерела думи і слова”, де розум дитини тренувався з кінчиків пальців. За партою, – переконував В.Сухомлинський, – можна простежити результат розумового розвитку дитини. Натомість необхідно бачити взаємодію дитини з навколишнім світом, з речами, явищами, з людьми, з силами природи: Чим сильніше прагнення до пізнання, тим з більшим інтересом працюють діти, тим глибше розкривається дослідницький характер праці. Потік інформації з навколишнього світу стає особливо сильним стимулом пізнання за умови, коли мислити допомагають руки, коли в праці дитина прагне знайти відповідь на хвилююче питання, відкрити загадку, переконатися в правдивості того, що поки що осмислюється як припущення. Справжнім мислителем стає дитина, коли починає трудитися, але не з примусу, а з щирого бажання. Джерелом дитячого бажання трудитися є насамперед *бажання дізнатися*. Якщо це бажання розвивається, в дітей зміцнюється інтерес до праці. Те, що в практиці виховної роботи називають любов'ю до праці, є сплавом цікавості, допитливості і почуття власної гідності дитини¹ [2, с.140].

Із перших днів перебування в школі діти склали вірші, оповідання на основі спостережень, описи природи. Творець Школи радості справедливо вважав, що в творчому процесі формується уява, образне і понятійне мислення. Так само важливим він уважав стан розвитку в учнів швидкого й осмисленого читання. Досвід йому підказав, що невдачі в навчанні, ослаблення інтересу, розчарування на наступних рівнях навчання, в підлітковому віці зокрема, нерідко зумовлені невмінням читати. Тому „живильним джерелом” підтримки жаги знань В.Сухомлинський вважав успіхи в навчанні, усвідомлення і переживання думки, що я роблю крок уперед, піднімаючись сходиною пізнання.

Учений підкреслював, що в навчанні важливо не тільки спиратися на інтерес як такий. Це може призвести до швидкого його насичення.

Більш ефективною визнана методика постановки спеціальних навчально-пізнавальних проблемних завдань, які спираються на практичний смисл вивчення теми, використовують життєвий досвід учня і сприяють результативності навчання. Як свідчить практика, часто перешкодою до захоплюючого навчання є відмінності в інформованості учнів у різних галузях знань, життєвих обставинах тощо.

Правильне відображення взаємозв'язку між двома або більше об'єктами як єдиного цілого дав змогу В.О. Сухомлинському послідовно підводити учнів до розуміння досить складних зв'язків і відношень. Спрямовуючи думку на ще непізнане, звертаючи увагу на ті сторони явищ, які залишилися непоміченими, Вчитель сприяв тому, що новизна результатів пізнавальної діяльності викликає емоційні переживання. Цьому сприяли художні тексти – задачі, притчі, які ставили учнів у позицію дослідників.

Оволодіваючи операціями, необхідними для визначення причин і наслідків, учні поступово оволодівали вмінням узагальнювати причинові зв'язки, бачити загальне й відмінне в явищах, з'ясовувати, що з ним пов'язане, що від нього залежить: Навіщо півневі гребінець. Як бджола стала золота. Яке щастя? Хто ж муруватиме печі? Корисний чи шкідливий. Хто найкращий майстер на землі Чи можна перехитрити сонечко. Як заходить сонце. Що буде, як зупиниться час. Який слід повинна залишити людина на землі [4].

Таким чином, мотиваційний тонус діяльності учнів у досвіді діяльності В.О. Сухомлинського з шестирічними підтримувався станом їхньої допитливості в процесі безпосереднього спілкування з навколишнім середовищем, установкою на пошук внутрішніх зв'язків і залежностей у світі природи й людських відносин, посиленням усвідомлення учнями смислу навчальної діяльності, користі знань. Це забезпечувало індивідуально-особистісний ефект навчання, умови для докорінної зміни позиції дитини, перетворення її в суб'єкт особистісно значущої діяльності.

Список використаних джерел та літератури:

1. Савченко О. Я. Дидактика початкової школи / О. Я. Савченко. – К. : Абрис, 1997. – 467 с.
2. Сухомлинський В. О. Вибрані твори в 5 т. / В. О. Сухомлинський. – К. : Рад. школа, 1977. – Т. 3. – 670 с.
3. Сухомлинський В. О. Вибрані твори в 5 т. / В. О. Сухомлинський. – К. : Рад. школа, 1977. – Т. 5. – 639 с.
4. Сухомлинський В. О. Вогнегривий коник: Казки. Притчі. Оповідання / В. О. Сухомлинський. – [2-ге вид.]. – К. : Вікар, 2008. – 200 с.

Анотація Н.М.Бибік

Познавательный интерес как условие субъектности обучения младших школьников

В статье раскрывается актуальность проблемы формирования познавательного интереса как условия субъектности обучения младших школьников и способы ее решения в педагогической деятельности В.А. Сухомлинского.

Ключевые слова: познавательный интерес, субъектность учения, наследство В.А. Сухомлинского.

Summary N.M.Bibik

Cognitive Interest Forming as Subject Condition of Junior Schoolchildren Learning

The actuality of the problem of cognitive interest forming as subject condition of junior schoolchildren learning and ways of its development in pedagogical works of V. Suhomlyns'kyi are analysed in the article.

Key words: cognitive interest, subjectivity of learning, heritage of V.A. Sukhomlyns'kyi.

Дата надходження статті:

„1” вересня 2011 р.

УДК 37.013.42(510):929–051 В.Сухомлинський (477)(045)

Ю.І.БЛАЖЕВИЧ,
старший викладач;
О.І.БЛАЖЕВИЧ,
старший викладач
(м.Хмельницький)

Гуманістична педагогіка Василя Сухомлинського і її творче використання в освітньому просторі Китаю

У статті на основі вивчення наукової літератури, опублікованих матеріалів періодичних видань, розглянуто актуальну освітню проблему, пов'язану з вивченням і широким використанням новаторських педагогічних ідей видатного українського вчителя і вченого Василя Олександровича Сухомлинського в освітньому просторі Китайської Народної Республіки.

Ключові слова: Сухомлинський, Китай, гуманістична педагогіка, педагогічний досвід, творча спадщина.

Постановка проблеми в загальному вигляді... Сучасні світові тенденції – перехід до інформаційного стану науково-технічного прогресу, прискорене впровадження соціально-політичних і економіко-технологічних новацій – формують досить високі стандарти якості